

อิหร่านศึกษาในประเทศไทย

โดย ดร. จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์¹

อิหร่านหรือเปอร์เซียเป็นดินแดนเก่าแก่ที่มีอารยธรรมสืบเนื่องยาวนานมากกว่า 3,000 ปี ประเทศที่มีประวัติศาสตร์รุ่งเรืองเช่นนี้ย่อมเป็นเสมือนขุมความรู้ของมนุษยชาติ ความยิ่งใหญ่ของเปอร์เซียมิได้เป็นรองอียิปต์ กรีก โรมัน อินเดีย หรือจีน ยิ่งไปกว่านั้นอารยธรรมเปอร์เซียยังมีความหลากหลายและสืบเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยก่อนอิสลามและสมัยหลังอิสลาม ในโลกตะวันตกวิชาว่าด้วยอิหร่านหรืออิหร่านศึกษา (Iranian Studies) เปิดสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่ง มีการจัดประชุมวิชาการเกี่ยวกับศาสตร์แขนงนี้อย่างกว้างขวาง ทั้งยังขยายไปสู่การวิจัยความรู้เฉพาะทางที่เกี่ยวข้องอีกหลากหลายแขนง ทำให้อิหร่านศึกษาพัฒนามากขึ้นตามลำดับ

สำหรับในประเทศไทยอิหร่านศึกษามีผู้ให้ความสนใจไม่มากนัก เท่าที่มีอยู่ก็ยังคงจำกัดในหมู่นักวิชาการไม่กี่คน ความขาดแคลนทั้งองค์ความรู้และงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาทำให้ศาสตร์แขนงนี้ยังมีได้ก้าวหน้าไปเท่าใดนักทั้งที่ไทยกับอิหร่านมีความสัมพันธ์กันมายาวนานไม่น้อยกว่า 4 ศตวรรษ มรดกวัฒนธรรมเปอร์เซียยังคงหลงเหลือร่องรอยในวัฒนธรรมไทยทั้งที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน และแฝงอยู่ในภูมิปัญญาหลายอย่าง ความขาดแคลนภูมิปัญญาด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยทำให้นักวิชาการจำนวนมิใช่น้อยละเลยและมองข้ามของความสัมพันธ์ดังกล่าว ตัวอย่างหนึ่งแสดงอยู่ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยหลายฉบับซึ่งอ้างถึงบทบาทของชาวต่างชาติในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ โดยเฉพาะบทบาทของชาวฝรั่งเศสซึ่งในการรับรู้และความเข้าใจของนักวิชาการไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นผู้พัฒนาด้านสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างของกรุงศรีอยุธยา² โดยระบุว่าฝรั่งเศสเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างพระราชวังที่ลพบุรี วางแผนระบบประปา รวมทั้งสิ่งก่อสร้างต่างๆในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ข้อสรุปดังกล่าวนี้เป็นการขยายความออกไปจากหลักฐานจดหมายเหตุของชาวฝรั่งเศส

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² คณีย์ ไชโยธา, *ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคอาณาจักรอยุธยา* (กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, 2546), หน้า 223. น. ณ ปากน้ำ, “ศิลปะอยุธยาสมัยพระนารายณ์”, ใน *ศิลปะโบราณในสยาม* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2537), หน้า 544. ; วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, *ศิลปะในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, 2548), หน้า 90-94.

โดยขาดความรู้ความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของโลกมุสลิม ทั้งยังขาดการวิเคราะห์หลักฐานอื่นๆร่วมสมัยเช่นจดหมายเหตุของเปอร์เซียได้แก่หนังสือ “ตำเภาษัตริย์สุลัยมาน” (The Ship of Sulaimān) ซึ่งบันทึกโดยอาลักษณ์และเลขานุการคณะทูตอิหร่านที่ได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เอกสารฉบับนี้กล่าวว่ามีสถาปนิกและช่างฝีมือชาวอิหร่านได้รับการว่าจ้างให้มาช่วยสร้างพระราชวังที่ลพบุรี รวมทั้งสิ่งก่อสร้างต่างๆในพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้จากการศึกษาค้นคว้าของผู้เขียนยังพบความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและเทคนิคการก่อสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์กับอาคารสิ่งก่อสร้างในอิหร่านสมัยราชวงศ์ซาฟาวิ (The Safavids) ³ เช่นการสร้างอาคารที่มีซุ้มแบบโค้งแหลม โครงสร้างอาคารสาธารณะเช่นสะพาน ถนน และอาคาร ก่ออิฐแบบโถงหรือในภาษาอิหร่านเรียกว่า ดิวาน (Divan) ⁴ ราชวงศ์ซาฟาวินี้ได้ติดต่อสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสยามจนถึงกับมีการส่งคณะทูตแลกเปลี่ยนระหว่างกันหลายคณะ ยิ่งไปกว่านั้นชาวอิหร่านหลายคนยังได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานรับราชการและมีบทบาทสำคัญในสมัยอยุธยาหากแต่หน้าประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยกลับกล่าวถึงไว้น้อยมาก

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างซึ่งแสดงถึงความขาดแคลนภูมิปัญญาด้านอิหร่านศึกษาในสังคมไทยทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิทยาการด้านต่างๆ อย่างไรก็ตามผู้เขียนพบว่าคนไทยได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับอิหร่านหรืออิหร่านศึกษามาแล้วตั้งแต่ในสมัยอยุธยา ความรู้ดังกล่าวมีความสืบเนื่องและรับรู้อยู่ในหมู่ปัญญาชนก่อนที่จะถูกละเลยหรือสูญหายไปในช่วงที่สังคมไทยเปลี่ยนไปรับวิทยาการต่างๆจากโลกตะวันตก ความรู้ดังกล่าวเป็นฐานอันสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ด้านอิหร่านศึกษาที่มีอยู่ในสังคมไทย บทความเรื่องจึงต้องการสำรวจและศึกษาถึงองค์ความรู้ด้าน อิหร่านศึกษาที่มีอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาและข้อจำกัด เกี่ยวกับการวิจัยด้านอิหร่านศึกษา ตลอดจนเสนอตัวอย่างและแนวทางการสร้างงานวิจัยอิหร่านศึกษาอันจะเป็นรากฐานพัฒนาความรู้ด้านนี้ในประเทศไทยต่อไป

---

³ ซาฟาวิ (The Safavids) เป็นราชวงศ์ที่ปกครองอิหร่านระหว่าง พ.ศ. 2045-2265 (ค.ศ. 1502-1722) ร่วมสมัยกับไทยในสมัยอยุธยา เป็นราชวงศ์แรกของอิหร่านที่สถาปนาให้ศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์เป็นศาสนาแห่งรัฐ

⁴ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถาปัตยกรรมระหว่างเปอร์เซียกับสยามได้ใน จุฬิศพงศ จุฬารัตน์, “กุหลาบเปอร์เซียในราชอุทยานกรุงสยาม : ระบุรอยวัฒนธรรมอินโด-อิหร่านในศิลปกรรมไทย, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 26 ฉบับที่ 11 กันยายน 2548 :78-99.

ความรู้เกี่ยวกับอิหร่านศึกษาในสังคมไทยก่อนสมัยใหม่

ความรู้เกี่ยวกับอิหร่านหรือเปอร์เซียได้รับการถ่ายทอดสู่สังคมไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย ดังปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นลายลักษณ์และศิลปกรรมที่แสดงถึงการส่งผ่านวัฒนธรรมจากอิหร่านสู่สังคมไทย ชาวอิหร่านได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในสยามประเทศตั้งแต่สมัยอยุธยากระทั่งมีการบันทึกเรื่องราวความรู้เกี่ยวกับชาวอิหร่านอยู่ในเอกสารของไทย อย่างเช่นใน “คำให้การชาวกรุงเก่า” กล่าวถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ว่ามีชาวต่างประเทศเมืองแบกอรวง เมืองโครसान⁵ คำว่าแบกอรวงนี้น่าจะมาจากคำว่า แบกเมืองรัม หรือ อัลรัม (*al Roum*) หมายถึงมุสลิมจากดินแดนโรมัน-ไบแซนไทน์ (*Rum-Byzantine*) ซึ่งมุสลิมเรียกว่า รัม หรืออัลรัม ต่อมาดินแดนนี้ได้ตกอยู่ใต้อำนาจของจักรวรรดิออตโตมานเตอร์ก ส่วนเมืองโครसान หมายถึงแคว้นคุระซาน (*Khurazan*) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอิหร่าน การที่เอกสารในสมัยอยุธยากล่าวถึงแบกชาวเมืองโครसान แสดงว่ามีการรับรู้ถึงถิ่นฐานและความเป็นมาของชาวอิหร่านในสังคมไทย ดังที่เอกสาร “สำเนาขัตริย์สุลัยมาน” กล่าวไว้ว่ามีชาวคุระซานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามมากเสียจนชาวสยามเข้าใจว่าอิหร่านคือคุระซาน⁶

ในเอกสารฉบับเดียวกันนี้ยังได้กล่าวว่ามีชาวอิหร่านหลายคนที่เข้ามารับราชการอยู่ในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีความรู้ อย่างเช่น ซัยยิดดาร์ดมันดี (*Sayyid Dardmandi*) กวีชาวอิหร่านจากเมืองคุระซานซึ่งสมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้แปลหนังสือ ซาห์นามาห์ (*Shahnama*) หรือตำนานบรรพบุรุษแห่งเปอร์เซียถวาย⁷ ซาห์นามาห์เป็นผลงานของเฟอโดร์ซี (*Ferdowsi*) มหากวีอิหร่านจากแคว้นคุระซานซึ่งประพันธ์ขึ้นเมื่อราวค.ศ. 1020-1025⁸ จากหนังสือสำเนาขัตริย์สุลัยมานแสดงว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรงให้ปราชญ์ชาวอิหร่านถวายความรู้ด้านอิหร่าน

---

⁵ คำให้การชาวกรุงเก่า (มปท. : 2468 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงเสนีณรงค์ฤทธิ์ 5 เมษายน 2468), หน้า 121.

⁶ Muhammd Rabi, *The Ship of Sulaiman* , John O’Kane, trans. (London: Routledge & Keagan Paul, 1972), p. 32.

⁷ Ibid. , p. 55.

⁸ Ferdowsi, *The Epics of the King, Shah-Nama the National epic of Persia* , translated by Reuben Levy (London: Routledge & Keagan Paul, 1967), p.xvi.

ศึกษาอีกทั้งยังมีการแปลวรรณกรรมอิหร่านสู่ภาษาไทยแล้วตั้งแต่ในรัชสมัยของพระองค์ มรดกวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์เล่มนี้ยังคงตกทอดสืบมาจนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์

วรรณกรรมดังกล่าวน่าจะ ได้แก่ “เรื่อง 12 เหลี่ยม” หรือ “นิทานอิหร่านราชธรรม” ซึ่งได้รับความนิยมนิยมในหมู่ชนชั้นนำชาวสยามมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่ามีหนังสือปรากฏอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณเป็นฉบับตัวทองของหลวงครั้งรัชกาลที่ 1 เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2325 เป็นนิทานสุภาษิตว่าด้วยราชธรรม จึงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นฉบับหลวงเก็บไว้ใกล้พระองค์ สำหรับจะได้ทรงสอบสวนได้โดยง่าย⁹ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าวรรณกรรมเรื่องนี้จะได้รับอิทธิพลหรือได้รับการคัดลอกมาจากซาห์นามา และมีการบันทึกสืบเนื่องต่อมา ซาห์นามาเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับกษัตริย์ตั้งแต่ยุคตำนานของอิหร่านหรือเปอร์เซียจนถึงยุคที่อิหร่านรับนับถืออิสลาม เรื่องราวสอดแทรกหลักจริยธรรม การปกครองอันเป็นคตินาชาธรรม สำหรับเรื่อง 12 เหลี่ยมนี้ ตามประวัติกล่าวว่าพระเจ้ามามูนผู้ครองนครแบกแดด¹⁰ ทรงให้คัดลอกมาจากแผ่นศิลาจารึกจำนวน 12 แผ่นซึ่งตั้งอยู่รอบสุสานของพระเจ้าเนาสวาน¹¹ ทั้ง 12 เรื่องประกอบไปด้วย

1. พระเจ้าฟารีคุ่นหาโลหิตเด็กเป็นกระสายยา
2. พระเจ้าหุมาขุนคิดเก็บภาษีผลทับทิม
3. พระเจ้าสันหยันยิงเด็กโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อ
4. พระเจ้าบหรามตั้งคนคดเป็นเสนาบดี
5. สัตว์เดรัจฉานร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเนาสวาน
6. พระเจ้าเนาสวานพิพากษาทรัพย์แผ่นดิน
7. พระเจ้ามันสุรพระภรรยาตั้ง

---

⁹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, “อธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม,” ใน *นิทานอิหร่านราชธรรม เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณฐา, 2506), หน้า ก.

¹⁰ พระเจ้ามามูนคือ คาลีฟาห์มาขุน (*Khalifa al Ma'mun*) แห่งราชวงศ์อับบัสลิด (the *Abbasids*) ซึ่งปกครองดินแดนส่วนใหญ่ของอิหร่านและเมโสโปเตเมียระหว่าง ค.ศ. 813 – 833

¹¹ *นิทานอิหร่านราชธรรม เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณฐา, 2506), หน้า 1-2. ; พระเจ้าเนาสวานคือ กษัตริย์ นูชิน ระวาน (*Nushin Ravan*) ซาห์ของอิหร่านในสมัยที่ยังไม่ได้รับนับถือศาสนาอิสลาม

8. พระเจ้ายินนุเลียงลูกโจร
9. พระเจ้ามหาติมยอมให้พระเศียรเป็นทาน
10. พระเจ้าวะดินชาพิพากษาโทษพระราชบุตร
11. พระราชกุมารพี่น้องเวรราชสมบัติแก่กัน
12. แปลงรสผลมะม่วง

เรื่อง 12 เหลี่ยมใช้ชีวิตกรรมตัวอย่างของกษัตริย์ในประวัติศาสตร์เปอร์เซียโบราณตั้งแต่สมัยก่อนอิสลามจนถึงสมัยอิสลาม กษัตริย์เหล่านั้นทรงเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดีซึ่งเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการบริหารราชกิจ ชั้นปกครองในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงต้นรัตนโกสินทร์น่าจะใช้ประโยชน์จากชุดความรู้ของอิหร่านในรูปแบบของปรัมปราคติเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการปกครอง เรื่อง 12 เหลี่ยมคงแพร่หลายในหมู่ปัญญาชนยุคต้นรัตนโกสินทร์ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้จารึกเรื่องทั้งหมดไว้บนแผ่นศิลาบริเวณคอสองเจดีย์ศาลาล้อมพระมณฑปทิศตะวันตกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ ปัจจุบันศิลาดังกล่าวได้สูญหายไปหมดแต่ยังนับว่าโชคดีที่หลงเหลือฉบับตัวทองในหอพระสมุดวชิรญาณอันเป็นฉบับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้เขียนไว้ จึงยังมีชุดความรู้ดังกล่าวหลงเหลือมาจนถึงทุกวันนี้

ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในสังคมไทยน่าจะรับรู้ผ่านทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวอิหร่านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามจนกลายเป็นมุสลิมกลุ่มที่มีบทบาทมากในสมัยอยุธยา ประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับชาวอิหร่านในสังคมไทยซึ่งรู้จักกันอย่างกว้างขวางไม่น้อยกว่า 1 ศตวรรษ คือเอกสาร “จดหมายเหตุประมวงศสกุลบุณนาค” ซึ่งเขียนโดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ) แห่งสกุลบุณนาค เอกสารเล่มนี้เป็นบันทึกคำบอกเล่าที่กล่าวถึงความเป็นมาของสายตระกูลบุณนาคที่เริ่มต้นมาจาก “เนกอะหมัด” นายวานิชย์ชาวอิหร่านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและรับราชการในราชสำนักสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นเอกสารประเภทบันทึกความทรงจำของ พระยาวรเชษฐภักดีฯ(เถื่อน)¹² ซึ่งเป็นขุนนางตำแหน่งจางวางกรมท่าขวาในรัชกาลที่ 3 พระยาวรเชษฐภักดีฯเป็นบุตรของพระยา

¹² ตำแหน่งเต็มคือ “พระยาวรเชษฐภักดี ศรีราชาโมฮัมหมัดจางวาง” เป็นตำแหน่งที่ปรึกษาของกรมท่าขวา เทียบชั้นเจ้าพระยา

จุฬาราชมนตรีในสมัยอยุธยาและสืบเชื้อสายมาจากอากะหมัดซึ่งเป็นหลานชายของเจกอะหมัด ผู้เป็นต้นตระกูลของขุนนางมุสลิมในกรมท่าขวา และขุนนางสายตระกูลขุนนาค ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อครั้งกรุงแตกท่านเถื่อนถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยยังพม่า แต่หนีรอดกลับมาได้และเข้ารับราชการใน รัชกาลที่ 2 ต่อมาท่านได้บันทึกเรื่องราวจากคำบอกเล่าของ พระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) ซึ่งเป็นทายาท ชั้นที่ 4 ของท่านเจกอะหมัดอีกทีหนึ่ง ภายหลังได้มีการเพิ่มเติมประวัติขุนนางสายตระกูลขุนนาคลง ไปในจดหมายเหตุโดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ) และจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ. ศ. 2482 (ค. ศ. 1939)

เอกสารฉบับนี้เป็นหลักฐานประเภทบันทึกคำบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจึงมีทั้งที่ผ่าน มาแล้ว หรือเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ รวมทั้งเหตุการณ์ร่วมสมัย ความน่าสนใจของเอกสารฉบับนี้ อยู่ที่การลำดับสายตระกูลซึ่งค่อนข้างละเอียด และน่าจะมีความถูกต้องใกล้เคียงความเป็นจริงเนื่องจาก วิธีการลำดับสายสกุลในธรรมเนียมของมุสลิมนั้นมีการลำดับสายสกุลทางบิดาที่ค่อนข้างชัดเจน เอกสารฉบับนี้จึงใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์โคตรวงศ์หรือประวัติวงศ์สกุลของมุสลิมกลุ่มหนึ่งใน สยาม นอกจากการลำดับสายตระกูลแล้ว เอกสารฉบับนี้ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ของขุนนางมุสลิมกับราชสำนัก แม้จะมีเรื่องราวหลายตอนที่ยังไม่มีหลักฐานอื่นมาพิสูจน์และ ข้อความบางตอนยังสับสนในเรื่องมิติของเวลา แต่รายละเอียดบางส่วนก็มีเรื่องราวสอดคล้องกับ เอกสารประวัติศาสตร์อื่นๆ ซึ่งสามารถจะใช้เอกสารชิ้นต้นเหล่านี้เพื่อตรวจสอบได้

ความสนใจเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาน่าจะลดลงไปมากจากการที่สังคมไทยเริ่มหันไปรับความรู้จาก ตะวันตกตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 ปัญญาชนชาวสยามในยุคต่อมาต่างหันไปศึกษาวิทยาการความรู้ จากโลกตะวันตก แม้จะมีการศึกษาความรู้ด้านอิหร่านศึกษาอยู่บ้างแต่ก็ผ่านมุมมองหรือตำรับตำราของ ตะวันตกซึ่งก็มีอยู่น้อยทั้งยังมีได้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับอิหร่านโดยตรง วิชาการเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาที่เข้ามา ในช่วง 100 ปีก่อนหน้านี้เป็นความรู้ส่วนหนึ่งในชุดความรู้ด้านตะวันออกศึกษา หรือบูรพคดี (Orientalism) ที่พัฒนาขึ้นในโลกตะวันตก ศาสตร์สาขานี้เกิดขึ้นจากการที่จักรวรรดินิยมตะวันตกขยาย อิทธิพลเข้าไปยึดครองดินแดนต่างๆในเอเชีย จึงเกิดการศึกษาริเริ่มรู้อารยธรรมของตะวันออกแล้ว นำไปประยุกต์สร้างสรรค์ภูมิปัญญาอย่างใหม่ในโลกตะวันตก ตัวอย่างความรู้ด้านบูรพคดีใน สังคมไทยเช่นพระราชนิพนธ์เรื่อง “ลิลิตนิทราชาคริต” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลมาจากวรรณกรรมอาหรับฉบับแปลภาษาอังกฤษเรื่อง “Sleeper Awaken” ซึ่งอยู่ในหนังสือชุด

Arabian Night Entertainment ¹³ หรือ “นิยายอาหรับราตรี” ตัวอย่างอีกส่วนหนึ่งคือผลงานการออกแบบอาคารสถาปัตยกรรมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีเค้าโครงมาจากรูปแบบศิลปะมัวร์ (Moorish Art) คือ ประตูกิ่งไม้ฉลุของพระที่นั่งอภิเษกคูสิตในพระราชวังสวนดุสิต ความรู้เกี่ยวกับโลกตะวันออกกลางรวมทั้ง อิหร่านศึกษาที่เข้ามาสู่สังคมไทยตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาจึงเป็นความรู้ที่ผ่านกรอบความคิดของตะวันตกอีกต่อหนึ่ง

พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) มีการจัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารประวัติศาสตร์สำคัญฉบับหนึ่งชื่อ “**The Ship of Sulaimān**” ซึ่งแปลมาจากเอกสารอิหร่านชื่อ “**ชะฟินัย สุลัยมานี**” (*Safina 'i Sulaimāni*) ภาษาไทยเรียกว่า “**ตำเภาษัตริย์สุลัยมาน**” ¹⁴ โดยได้รับความสนับสนุนจากราชวิทยาลัยการแปลและการพิมพ์ มูลนิธิปาห์เลวี (The Pahlavi Foundation's Royal Institute of Translation and Publication ร่วมกับองค์การร่วมมือทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมระหว่างประเทศ หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) เอกสารชุดนี้เป็นหนึ่งในเอกสารชุดมรดกเปอร์เซีย (Persian Heritage Series) ซึ่งเป็นชุดความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในหลากหลายสาขาที่ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ หนังสือ “**ตำเภาษัตริย์สุลัยมาน**” นี้แม้จะพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2515 แต่ก็ยังมีได้เผยแพร่เป็นที่รู้จักมากนัก กระทั่งมีการแปลเป็นภาษาไทยครั้งแรกโดย ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ แต่ก็เป็นการแปลแบบจับความสำคัญยังมีได้แปลทั้งฉบับ

“**ตำเภาษัตริย์สุลัยมาน**” เขียนด้วยภาษาฟาร์ซี (*Farsi*) หรือภาษาอิหร่าน โดยอิบน์มุฮัมมัด อิบรอฮีม มุฮัมมัด รอบี (*Ibn Muhammad Ibrahim Muhammad Rabi*) เลขานุการและอัครราชทูตประจำคณะทูตของอิหร่านซึ่งพระเจ้าชาห์สุลัยมาน (*Sulaimān Shah*) (ครองราชย์ระหว่าง พ. ศ. 2209 - 2237 หรือ ค. ศ. 1666 - 1694) ทรงส่งมาเจริญสัมพันธไมตรีกับสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เพื่อทรงตอบแทนที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งคณะทูตไปยังอิหร่าน ลักษณะพิเศษของเอกสารคือเป็นงานเขียนตามแบบวรรณกรรมอิสลามมีการใช้สำนวนโวหารเชิงเปรียบเทียบและอธิบายความโดยตั้ง

---

¹³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ลิลิตนิทราชาคริต* (กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2538), คำนำ, หน้า 1.

¹⁴ ผู้เขียนเชื่อว่าเอกสารฉบับนี้น่าจะเรียกว่า “**ลิลิตแห่งสุลัยมาน**” (*The Message of Sulaimān*) เพราะคำว่า “ชะฟินัย” (*Safina 'i*) นั้นมีความหมายได้สองนัย นัยแรกตามตัวอักษรหมายถึง “เรือ” (ship) แต่นัยเชิงวรรณกรรมอาจหมายถึง “ลิลิต” (message) หรืออักษรศาสน์ก็ได้ ความหมายที่สองน่าจะใกล้เคียงกับบริบทของเอกสารซึ่งเป็นเสมือนพระประสงค์หรือแสดงพระลิลิตแห่งพระเจ้าชาห์สุลัยมานซึ่งทรงเป็นพระราชอาของอิหร่านในช่วงเวลานั้น

หัวข้อ (Topics) ไว้แล้วอธิบายเรื่องราวไปตามหัวข้อ รูปแบบการนำเสนอคล้ายกับวิธีเขียนวรรณกรรมอิหร่านร่วมสมัยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 - 16 ซึ่งแพร่หลายในราชสำนักราชวงศ์ซาฟาวิของอิหร่าน ราชสำนักของจักรวรรดิออตโตมาน (*Ottoman Empire*) และราชสำนักจักรวรรดิโมกุล (*Mughal Empire*)

เอกสารชุดนี้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ซึ่งเล่าถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ผ่านมุมมองของปัญญาชนชาวอิหร่าน การแปลเอกสารฉบับนี้เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทยช่วยให้นักวิชาการไทยมีโอกาสศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทยผ่านมุมมองและทัศนะของชาวอิหร่านซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาผ่านเอกสารของตะวันตก แม้หนังสือเรื่องนี้จะป็นเรื่องราวความรู้ของชาวอิหร่านที่มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและเหตุการณ์ของสยามในช่วง พ.ศ. 2228-2230 (ค.ศ. 1685-1687) แต่ได้สอดแทรกการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมของสยามกับอิหร่านไว้ในเนื้อหาหลายตอน ในอีกมุมหนึ่งเอกสารฉบับนี้ได้สะท้อนโลกทัศน์ ความคิด ทัศนคติ และองค์ความรู้ต่างๆของสังคมอิหร่านในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ด้านอิหร่านศึกษาอีกด้วย แม้เอกสารฉบับนี้จะให้ความรู้ที่กว้างขวางในเรื่องประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่าน และความรู้ด้านอิหร่านศึกษา แต่ความรู้ด้านนี้ในประเทศไทยก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะนักวิชาการกลุ่มเล็กๆเพียงไม่กี่คน ยิ่งไปกว่านั้น “ตำราอักษรีย์สุลัยมาน” ก็ยังไม่เป็นที่รู้จักและใช้กันในหมู่นักวิชาการไทยมากนัก เนื่องจากข้อจำกัดบางประการของเอกสารและการที่นักวิชาการไทยยังไม่คุ้นเคยกับการใช้เอกสารซึ่งสร้างขึ้นภายใต้บริบทวัฒนธรรมอิสลาม

พ.ศ. 2519 ตัวแทนรัฐบาลประเทศไทยและอิหร่านได้ลงนามร่วมกันในสัญญาข้อตกลงระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อกระชับความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษาวិทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะกระชับความสัมพันธ์ฉันท์มิตร¹⁵ ข้อตกลงดังกล่าวกระทำขึ้นในระหว่างรัฐบาลซึ่งขณะนั้นอิหร่านยังปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย โดยมีพระเจ้าชาห์ มุฮัมหมัด เรซา ปาห์เลวี (*Muhammad Reza Pahlavi Shah*) เป็นองค์พระประมุข อย่างไรก็ตามแม้จะมีความร่วมมือกันทางวัฒนธรรม และการสนับสนุนให้มีการแปลเอกสารอิหร่านเป็น

---

¹⁵ ไรน่าน อรุณรังษี, “ความสัมพันธ์ไทยอิหร่าน,” ใน *อิหร่านสู่อารยธรรม* (กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพฯ, 2544), หน้า 507-508.

ภาษาต่างประเทศรวมทั้งภาษาไทยแต่อาหารการศึกษาในประเทศไทยยังคงไม่ได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากความขาดแคลนแหล่งความรู้และนักวิชาการ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอิหร่านจากระบอบราชาธิปไตยสู่สาธารณรัฐอิสลามใน พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979) ตามมาด้วยสงครามอิรัก - อิหร่านที่กินเวลายาวนานถึง 8 ปี อีกทั้งภาพลักษณ์ด้านลบของอิหร่านที่นำเสนอผ่านสื่อตะวันตกก็ทำให้คนไทยรับรู้ความเป็นไปในอิหร่านเพียงด้านเดียว ประกอบกับเวลานั้นรัฐบาลไทยยังมีท่าทีระมัดระวังในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับอิหร่านในช่วงแรกๆ ของการปฏิวัติอิสลามจึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านชะงักงันไปเป็นเวลากว่าทศวรรษ

การปฏิวัติอิสลามกับการรื้อฟื้นความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทย

ความตื่นตัวด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยเริ่มต้นอีกครั้งภายใต้นโยบายสนับสนุนการศึกษา ด้านศาสนาให้กับเยาวชนมุสลิมในประเทศต่างๆของรัฐบาลสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมเยาวชนมุสลิมจากประเทศไทยให้ได้รับทุนเดินทางไปศึกษาในสถาบันการศึกษาทางศาสนาอิสลามที่ประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วคนกลุ่มนี้ได้นำเอาความรู้ทางศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในสังคมมุสลิมชาวไทย พวกเขาเป็นศาสนาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนศาสตร์และภาษาศาสตร์ให้กับชุมชนมุสลิม มีการสอนภาษาฟาร์ซีในสถาบันการศึกษาทางศาสนาหลายแห่งในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2530 นอกจากการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนาและภาษาแล้วยังมีการสอดแทรกวัฒนธรรมอิสลามตามแบบนิกายชีอะฮ์อิษนา อะชาเรียะ (*Shi-ah Ithna Ashariyya*)¹⁶ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของอิหร่านเข้าไปด้วย อย่างไรก็ตามความรู้ด้านอิหร่านศึกษาซึ่งมาพร้อมการเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา (อิสลามศึกษา) ยังคงจำกัดในหมู่มุสลิมกลุ่มเล็กๆ อีกทั้งความรู้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้กรอบความคิดทางศาสนา

---

¹⁶ ชีอะฮ์ อิษนาอะชาเรียะ (*Shi-ah Ithna Ashariyya*) เป็น นิกาย (มัซฮับ) ที่มีผู้นับถือมากที่สุดนิกายในสายของชีอะฮ์ นิกายนี้ให้ความสำคัญและยึดถือตามแบบแผนของผู้นำคืออิหม่าม 12 พระองค์ผู้ทรงสืบสายตระกูลมาจากอิหม่ามอาลี อิบน์ อะบูตอลิบ ผู้ทรงเป็นบุตรเขยและลูกพี่ลูกน้องของพระศาสดามูฮัมหมัด นิกายนี้เรียกอีกชื่อว่าอิมามียะ (Imamiya) หมายถึงผู้ยึดถือตามแบบอิหม่าม

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยเริ่มจากการจัดตั้งหน่วยงานรองรับการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิหร่านและศาสนาอิสลามเมื่อ พ.ศ. 2537 โดยใช้ชื่อว่า “องค์การวัฒนธรรมและอิสลามสัมพันธ์” (Islamic Culture and Relations Organization (ICRO) องค์การนี้เป็นหน่วยงานอิสระสังกัดอยู่กับ The Ministry of Culture and Islamic Guidance ซึ่งขึ้นตรงต่อ The Guidance of the Leader สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน โดยอยู่ภายใต้การบริหารงานของสภาสูงสุดขององค์กรวัฒนธรรมและอิสลามสัมพันธ์ (The Supreme Council of the ICRO) มีภารกิจและหน้าที่การสร้างและสถาปนาความสัมพันธ์อันดีด้านวัฒนธรรมระหว่างอิหร่านกับนานาประเทศ¹⁷ หน่วยงานนี้จะเป็นผู้คัดเลือกบุคคลดำรงตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศต่างๆ¹⁸ ผู้ช่วยทูตฝ่ายวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาและวัฒนธรรมกับนานาประเทศ การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทยทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ โดยเฉพาะความร่วมมือเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาซึ่งได้เริ่มพัฒนาต่อเนื่องมาตามลำดับ

องค์กรดังกล่าวยังสนับสนุนให้นักวิชาการไทยเดินทางไปทัศนศึกษาและสร้างความร่วมมือทางวิชาการและวัฒนธรรมระหว่างสองประเทศ มีการขยายความร่วมมือด้วยการจัดสัมมนาวิชาการ การเสวนา เผยแพร่ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาและอิสลามศึกษา รวมทั้งการเปิดสอนภาษาฟาร์ซีในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งของไทยอาทิมหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การเปิดสอนภาษาฟาร์ซีในสถาบันการศึกษาที่มีใช้สถาบันทางศาสนาถือเป็นการเปิดประตูสู่ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาเนื่องจากภาษาฟาร์ซีเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมอิหร่าน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาให้แพร่หลายมากขึ้น การจัดพิมพ์หนังสือ วารสารและการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

---

¹⁷ <http://www.icro.ir/?m=1050&c=1048&t=3>

¹⁸ ตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายวัฒนธรรมนั้นเดิมใช้คำว่า อุปทูตฝ่ายวัฒนธรรม สังกัดกระทรวงการต่างประเทศ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงาน ICRO จึงได้เปลี่ยนตำแหน่งและสายการบังคับบัญชาโดยโอนตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายวัฒนธรรมมาสังกัดอยู่กับ ICRO

ภายใต้แนวคิดเรื่อง “การสนทนาระหว่างอารยธรรม” (Dialogue Among Civilizations) โดย ๑พล๑ ซัยยิด มุฮัมมัด คอตอะมี (Seyyed Mohammad Khatami 1997-2005) อดีตประธานาธิบดีของอิหร่านซึ่งเสนอต่อที่ประชุมใหญ่องค์การสหประชาชาติเมื่อพ.ศ.2542 และต่อมาองค์การยูเนสโกได้ประกาศให้ พ.ศ. 2544 เป็นปีแห่งการสนทนาระหว่างอารยธรรม¹⁹ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนานาอารยประเทศที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ สังคมวัฒนธรรมให้สามารถประสานความร่วมมือกันในการศึกษา และวัฒนธรรม อันจะเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพให้กับมวลมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวได้กระตุ้นให้เกิดการขยายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอิหร่านซึ่งแต่เดิมเน้นความสัมพันธ์ด้านการทูตเป็นหลักสู่ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา และด้านวัฒนธรรม การสนับสนุนโดยหน่วยงานการศึกษาและวัฒนธรรมทำให้องค์ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยได้รับการพัฒนาตามลำดับ มีการจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาออกมาอย่างสม่ำเสมอหลากหลายประเภททั้งหนังสือที่เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ รวมทั้งการออกวารสารเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมอิหร่านด้วย

การจัดพิมพ์เผยแพร่ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาซึ่งสนับสนุนโดยศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทยภายใต้นโยบายสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศของรัฐบาลสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านและแนวคิด “การสนทนาระหว่างอารยธรรม” ของอดีตประธานาธิบดี มุฮัมมัด คอตอะมี มีส่วนช่วยให้ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและ

---

¹⁹ “การสนทนาระหว่างอารยธรรม” (Dialogue Among Civilizations) คือแนวคิดหรือทฤษฎีซึ่งนำเสนอโดย ๑พล๑ ซัยยิด มุฮัมมัด คอตอะมี (Seyyed Mohammad Khatami) อดีตประธานาธิบดีของสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านระหว่าง พ.ศ. 2537-2548 (ค.ศ. 1997-2005) แนวคิดนี้มีจุดเริ่มต้นจากการด้านทฤษฎีการแตกแยกทางอารยธรรม (Clash of Civilizations) ของ แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) ซึ่งสะท้อนความแตกแยกทางความคิดระหว่างโลกตะวันตกกับตะวันออกอันจะนำมาซึ่งการล่มสลายทางอารยธรรม แนวคิดเรื่อง การสนทนาระหว่างอารยธรรมคือแนวคิดในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในหมู่ประเทศที่มีอารยธรรมความเจริญ เพื่อเป็นการขยายความร่วมมือทางการศึกษา สังคม วัฒนธรรมและจัดอุปสรรคความขัดแย้งในสังคมโลกที่มีความแตกต่างกัน (ดูรายละเอียดใน http://en.wikipedia.org/wiki/Dialogue_Among_Civilizations)

ประชาชนชาวไทยมีโอกาสเข้าถึงความรู้ด้านอิหร่านศึกษาได้ง่ายขึ้น ผลงานเอกสารและหนังสือที่จัดพิมพ์และเผยแพร่โดยศูนย์วัฒนธรรมฯ อาจจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ 4 ประเภทคือ

1. **ความรู้ทั่วไป** หนังสือกลุ่มนี้เป็นการให้ความรู้ในเชิงกว้างมากกว่าเชิงลึก เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศอิหร่านในด้านต่างๆ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับอิหร่าน กลุ่มเป้าหมายคือผู้อ่านทั่วไปรวมทั้งปัญญาชนที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับอิหร่าน สิ่งพิมพ์ประเภทนี้รวมไปถึงนิตยสารเพื่อการศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม “**สาส์นอิสลาม**” (Message of Islam) ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา และวัฒนธรรมอิหร่าน

หนังสือเรื่อง “**อิหร่าน ภูมิลักษณะ ประชาชนและวัฒนธรรม**” เอกสารรวมบทความของคณาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งรวบรวมขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าและประสบการณ์การเดินทางไปเยือนประเทศอิหร่านระหว่างวันที่ 24 สิงหาคม-4 กันยายน 2543²⁰ นอกจากนี้ในหนังสือยังมีบทความของนักวิชาการอิสระอีกหลายคน หนังสือเรื่องนี้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับประเทศอิหร่าน ในหลากหลายมุมมองตามประสบการณ์และทัศนะของผู้เขียนเช่น การศึกษาของอิหร่าน และการแพทย์และสาธารณสุขในประเทศอิหร่าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอิหร่านที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยเช่น ภาษาเปอร์เซียในสังคมไทย การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมไทย-อิหร่าน เป็นต้น อย่างไรก็ตามบทความส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้ในภาพกว้างยังไม่มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงลึก

“**อิหร่านผู้อารยธรรม**” โดย ไร่นาน อรุณรังษี เป็นหนังสือที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับประเทศอิหร่านฉบับภาษาไทยที่สมบูรณ์เล่มหนึ่ง ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นปีที่องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีแห่งการสนทนาระหว่างอารยธรรม หนังสือให้ความรู้เกี่ยวกับอิหร่านในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประชาชน ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อิหร่าน เป็นคู่มือที่ใช้ในการศึกษาภาพกว้างของอิหร่านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้รัฐบาลอิหร่านผ่านทางสถานทูตมีความพยายามส่งเสริมเพื่อให้มีการจัดตั้ง อิหร่าน-ไทยคดีศึกษาในมหาวิทยาลัยและศูนย์

---

²⁰ พลับพลึง คงชนะ, จินดา จำเริญ และสาธิต ทิมวัฒนธรรม ,บรรณาธิการ, **อิหร่าน ภูมิลักษณะ ประชาชน และวัฒนธรรม** (กรุงเทพฯ : พลอยพิมพ์,2544)

การศึกษาของทั้งสองประเทศ²¹ การส่งเสริมผลงานวิชาการเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาจึงเป็นเสมือนการเตรียมองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับการจัดตั้งศูนย์ฯ ดังกล่าวต่อไปในอนาคต

2. **ความรู้ด้านศาสนา ภาษาและวรรณกรรม** เอกสารและหนังสือในกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากในช่วงทศวรรษแรกของการปฏิวัติอิสลาม ประเทศอิหร่านส่งเสริมการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติอิสลาม ดำรับตำราด้านอิสลามศึกษาและชีอะฮ์ศึกษาได้รับการพิมพ์เผยแพร่และแปลออกเป็นภาษาต่างๆ รวมทั้งภาษาไทย ศูนย์วัฒนธรรมฯ เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการแปล จัดพิมพ์ และเผยแพร่เอกสารเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่เป็นความรู้ทั่วไป หลักปรัชญาคำสอนทางศาสนา ประวัติของบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลาม รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์

สำหรับความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมได้รับการส่งเสริมเพิ่มขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 ด้วยความสนับสนุนของรัฐบาลที่มีแนวคิดก้าวหน้าภายใต้การนำของประธานาธิบดี มุฮัมหมัด คะตอมิ ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาได้ขยายขอบเขตจากด้านศาสนาสู่ด้านภาษาและวรรณกรรม มีการแปลวรรณกรรมชิ้นเยี่ยมของอิหร่านเป็นภาษาไทยโดยนักวิชาการในสถาบันการศึกษาและศูนย์วัฒนธรรมฯ อาทิ “ปัญญาชะอดี กุлистาน และบูสตาน” (Wisdom of Sa'di from “Gulestan” and “Boostan” ผลงานของ มุสลิมุดดีน อะบอู มุฮัมหมัด อับดุลลอฮ (Muslihuddeen Abu Muhammad Abdullah)²² “ดีวานฮาฟิซ” (Devan of Hafez) ผลงานของซัมซุดดีน มุฮัมหมัด ฮาฟิซ” (Shamseddin Muhammad Hafez)²³ “มัสนาวี” (Mathnavi) ผลงานของ เมาลานา ญะลาอุดดีน มุฮัมหมัด รุมิ (Maulana Jalaluddin Muhammad Rumi)²⁴ “รُبَايَات” (Rubaiyat) โดย โอมาร์ คัยยัม (Omar Khayyam)²⁵ เป็นต้น

---

²¹ มุฮัมหมัด รอซูล อิสลามิ (เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำประเทศไทย), *อิหร่าน อู่อารยธรรม*, คำนำ.

²² มุสลิมุดดีน อะบอูมุฮัมหมัด อับดุลลอฮ, *ปัญญาชะอดี*, แปลโดย กิตติมา อมรทัต, ไร่นาน อรุณรังษี และจรัญ มะลูลีม (กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2545).

²³ ซัมซุดดีน มุฮัมหมัด ฮาฟิซ, *ดีวานฮาฟิซ*, แปลโดย ไร่นาน อรุณรังษี (กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2545).

²⁴ เมาลานา ญะลาอุดดีน มุฮัมหมัด รุมิ, *มัสนาวี*, แปลโดย ไร่นาน อรุณรังษี (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์กัรบลา, 2545).

²⁵ โอมาร์ คัยยัม, *รُبَايَات*, แปลและเรียบเรียงโดย ไร่นาน อรุณรังษี (กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2546).

ด้านภาษาเปอร์เซียได้มีการเปิดการเรียนการสอนภาษาอิหร่านหรือภาษาฟาร์ซีเมื่อ พ.ศ. 2545 ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกับศูนย์วัฒนธรรมฯ พร้อมกันนั้นได้มีการแปลตำรา “แบบเรียนเบื้องต้นภาษาเปอร์เซียสำหรับชาวต่างประเทศ”²⁶ เป็นตำราภาษาอิหร่านในภาษาไทยฉบับแรกเพื่อใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาฟาร์ซีซึ่งเปิดสอนให้กับบุคคลทั่วไป ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การแปลตำราภาษาอิหร่านพร้อมกับวรรณกรรมชิ้นเอกของมหากวีชาวอิหร่านเป็นภาษาไทย นับเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้สังคมไทยมีโอกาสเรียนรู้อิหร่านศึกษาที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากภาษาเป็นประตูสู่ความเข้าใจในสังคมวัฒนธรรม ความคิดตลอดจนจิตวิญญาณของชาวอิหร่าน

3. **ความรู้ด้านศิลปกรรม** เอกสารและหนังสือในกลุ่มนี้ยังมีอยู่ไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลงานในสองกลุ่มแรก ทั้งนี้อาจเนื่องจากการเผยแพร่หรือแปลความรู้ด้านนี้จำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรมในการแปลหรือเรียบเรียง ส่วนใหญ่ความรู้ด้านศิลปกรรมของอิหร่านยังสอดแทรกในหนังสือความรู้ทั่วไปที่จัดพิมพ์โดยศูนย์วัฒนธรรมฯ หนังสือเกี่ยวกับศิลปกรรมที่น่าสนใจได้แก่เรื่อง “ศิลปะเปอร์เซีย” (Persain Art) แปลโดย กิตติมา อมรทัต²⁷ เป็นหนังสือวิชาการอธิบายถึงพัฒนาการทางศิลปะแขนงต่างๆของอิหร่านตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศิลปกรรมอิหร่านโดยแบ่งศึกษาเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกอธิบายประวัติศาสตร์ศิลปะของอิหร่านเรียงตามลำดับช่วงสมัย จากนั้นเป็นการศึกษาประณีตศิลป์ประเภทต่างๆที่สะท้อนภูมิปัญญาของชาวอิหร่าน เช่น ศิลปะในผืนพรม ศิลปะบนผืนผ้า ศิลปะในเครื่องแก้ว เป็นต้น

4. **งานวิจัยและงานวิชาการ** ผลงานประเภทนี้ส่วนใหญ่ยังเป็นการรวมบทความวิจัยหรือบทความวิชาการของนักวิชาการด้านอิหร่านศึกษาโดยเน้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่าน ตัวอย่างผลงานเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาที่น่าสนใจ อาทิ หนังสือ “เจ้าพระยาบวรราชนายกกับประวัติศาสตร์สยาม” ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมบทความวิชาการในการสัมมนาเรื่องเจ้าพระยาบวรราชนายก (เชคอะหมัด คูมิ) เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 ณ ห้องประชุมศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แม้ว่าหัวข้อเรื่องของการสัมมนาจะเกี่ยวกับเจ้าพระยาบวรราช

---

²⁶ ตะกี พูรนามคอริยอน, *แบบเรียนเบื้องต้นภาษาเปอร์เซียสำหรับชาวต่างประเทศ*, แปลโดย ปริญญา พินดี (กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิเวศ, 2545).

²⁷ กิตติมา อมรทัต, แปล, *ศิลปะเปอร์เซีย* (กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิเวศ, 2547).

นายหรือเจกอะหมัด²⁸ ชาวอิหร่านซึ่งเป็นบรรพบุรุษต้นตระกูลสำคัญอย่าง บุนนาค อหะหมัดจุฬา จุฬารัตน บุรานนท์ ศุภมิตร ศรีเพ็ญ จาคิกรัตน์ ฯลฯ ทว่าก็มีบทความที่เกี่ยวกับความรู้ด้านอิหร่านศึกษาอื่นๆอยู่ด้วย เช่นบทความเรื่อง “อิทธิพลของศิลปะเปอร์เซียในสถาปัตยกรรมของอยุธยา” โดย พิทยา บุนนาค ซึ่งอธิบายถึงสถาปัตยกรรมอิหร่านสมัยต่างๆ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้ากับการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย บทความเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเปอร์เซียในอยุธยา” โดย พลับพลึง คงชนะ ซึ่งอธิบายถึงชุมชน ความสำคัญและบทบาทของชาวอิหร่านในสมัยอยุธยา²⁹

หนังสือเรื่อง “ความสัมพันธ์อิหร่าน-ไทย ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม” เป็นหนังสือวิชาการด้านอิหร่านศึกษาซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ภาค ภาคที่ 1 คืองานแปลเอกสาร “สำเนาษัตริย์สุลัยมาน” จากฉบับแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย นับเป็นเอกสารแปลที่ค่อนข้างสมบูรณ์เนื่องจากฉบับแปลครั้งแรกโดย ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ เป็นการแปลแบบสรุปความยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์³⁰ ภาคที่ 2 เป็นเอกสารรวมบทความวิชาการชุด “เชคอะหมัด กุมมี กับประวัติศาสตร์สยาม” ซึ่งเป็นเอกสารประกอบในการประชุมสัมมนาเรื่อง “เจ้าพระยาบวรราชนายกกับประวัติศาสตร์สยาม” ส่วนในภาคที่ 3 เป็นเอกสารรวมบทความวิชาการชุด “ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับไทย อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต” ซึ่งเสนอในการประชุมวิชาการภายใต้โครงการ “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์อิหร่านกับไทย อดีต-ปัจจุบัน- อนาคต” จัดโดยสถาบันเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2546 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หนังสือชุดนี้นอกจากจะมีคุณูปการต่อการพัฒนาความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยเพราะได้รวบรวมเนื้อหาทางวิชาการเกี่ยวกับความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับไทยในหลากหลายบริบทแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านความรู้

---

²⁸ ผู้เขียนใช้คำว่า “เจกอะหมัด” ตามที่ปรากฏในเอกสารของไทย

²⁹ ดูรายละเอียดใน *ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ระหว่างอิหร่านและประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพฯ, 2544).

³⁰ ดูรายละเอียดใน ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. *ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย และสำเนาษัตริย์สุลัยมาน (ฉบับย่อ)*, พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์, 2517.

เกี่ยวกับอิหร่านศึกษาในประเทศไทยโดยเฉพาะการขยายความรู้สู่นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาของ
ไทยหลายแห่ง อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ

สำหรับบทความที่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาประเภทอื่นๆเช่นประวัติศาสตร์ของอิหร่าน
ในช่วงสมัยต่างๆ หรือภูมิปัญญาความรู้ของชาวอิหร่านยังมีอยู่ไม่มากนักเนื่องจากความขาดแคลนนัก
วิชาการและนักวิจัยไทยที่สนใจและเชี่ยวชาญด้านอิหร่านศึกษาที่จะสร้างงานวิจัยประเภทนี้
อีกประการหนึ่งการแปลบทความ หรือผลงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาเป็นภาษาไทยเพื่อเสริมความรู้
จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในประเด็นเรื่องนั้นๆ ในการแปลหรือเรียบเรียง เช่นความรู้เกี่ยวกับ
ศิลปกรรมอิหร่าน ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิหร่านสมัยต่างๆ เพื่อให้สามารถแปลบทความหรือ
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับอิหร่านศึกษาในกลุ่มวิจัยย่อยแต่ละเรื่องซึ่งความรู้ด้านนี้น่าจะได้มีการแปลเป็น
ภาษาไทยหรือส่งเสริมให้สามารถดำเนินการวิจัยโดยนักวิชาการของไทยต่อไป

การพัฒนางานวิจัย และอนาคตของอิหร่านศึกษาในประเทศไทย

นโยบายส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้และวัฒนธรรม ของรัฐบาลสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านมีส่วน
ช่วยให้ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยพัฒนาขึ้นตามลำดับ แม้ว่าความรู้ด้านนี้จะยังอยู่ในระยะ
เริ่มต้นแต่ก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการส่งเสริมให้มีการค้นคว้าวิจัยในสถาบันการศึกษาของไทยเพิ่มขึ้น
ตามลำดับ

ปัญหาและอุปสรรค

แม้ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านจะเป็นหน่วยงานที่มี
ส่วนอย่างมากต่อการสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทย ทว่าเมื่อพิจารณา
ถึงปริมาณและคุณภาพของงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยกลับมีอยู่ไม่มากนัก เท่าที่พบเป็น
ผลงานประเภทบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเฉพาะเรื่อง ยังไม่มีโครงการวิจัยขนาดใหญ่ที่ศึกษา
กันในสถาบันการศึกษาชั้นสูงซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ทั้งนี้เนื่องจาก
ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดบางประการ แยกเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้

1. **ปัญหาด้านภาษา** เนื่องจากการวิจัยด้านอิหร่านศึกษาให้ลุ่มลึกผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความรู้ภาษาفارسی และหรือภาษาต่างประเทศ เนื่องจากตำราหรือผลงานงานวิจัยในสาขานี้ส่วนใหญ่เป็นภาษาفارسی และภาษาละติน มีการแปลบทความวิชาการเหล่านั้นเป็นภาษาไทยน้อยมาก อีกทั้งงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เป็นภาษาไทยยังเป็นเพียงบทความวิชาการ ปัจจุบันยังขาดแคลนตำราและงานวิจัยค้นคว้าประเภทฐานข้อมูลสำหรับต่อยอดความรู้

ในประเด็นนี้หากมีการสนับสนุนการแปลเอกสารวิชาการด้านอิหร่านศึกษาเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษมากขึ้นก็จะช่วยให้เกิดความเคลื่อนไหวในการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หากมีการเปิดการเรียนการสอนภาษาفارسیในระดับตั้งแต่พื้นฐานจนถึงระดับสูงก็จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาเพิ่มขึ้นด้วย

2. **ปัญหาความขาดแคลนนักวิจัย** ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางทั้งนี้เนื่องจากนักวิชาการไทยที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับตะวันออกกลางศึกษา (Middle Eastern Studies) และอิหร่านศึกษาในประเทศไทยยังมีอยู่น้อย ทั้งยังขาดแคลนอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยรวมทั้งผู้สร้างโครงการงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาที่จะสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยต่อเนื่อง ประกอบกับนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษายังให้ความสนใจศึกษาวิจัยหรือทำวิทยานิพนธ์ด้านนี้ไม่มากนักทำให้ขาดแคลนผู้มีประสบการณ์ด้านการวิจัยและการเรียนการสอนในสาขาวิชาดังกล่าว

ในประเด็นนี้หน่วยงานด้านการศึกษาของทั้งสองประเทศควรขยายความร่วมมือจากระดับนโยบายสู่ระดับปฏิบัติการให้มากขึ้น นอกเหนือจากการจัดสัมมนาวิชาการแล้ว ควรจัดให้มีการศึกษาดูงานด้านอิหร่านศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่นักวิจัยทั้งสองประเทศ การสนับสนุนทุนวิจัย ความร่วมมือในการทำโครงการวิจัยร่วมกันของสถาบันการศึกษาทั้งสองประเทศ การสนับสนุนให้นิสิต นักศึกษาของทั้งสองประเทศมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่างๆ ในลักษณะการศึกษาดูงานภาคฤดูร้อน หรือการสนับสนุนให้มีการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้รวมไปถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์อิหร่านศึกษา (Iranian Studies Center) และไทยศึกษา (Thai Studies) ในสถาบันการศึกษาของทั้งสองประเทศ

3. **ปัญหาความขาดแคลนแหล่งความรู้ในการศึกษาวิจัย** โดยเฉพาะตำรา เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิหร่านศึกษา แม้ว่าจะมีการตั้งศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทยซึ่งมีห้องสมุดสำหรับการค้นคว้าแต่เอกสารส่วนใหญ่เน้นไปที่ด้านศาสนาและวรรณกรรมอิสลาม ยังขาดแคลนหนังสือด้านอิหร่านศึกษาประเภทอื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์

ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งวารสารวิชาการด้านอิหร่านศึกษาโดยเฉพาะวารสารอิหร่านศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับสูงในอิหร่าน อาทิ วารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยเตหะรานอย่าง “Tarikh” ซึ่งเป็นวารสารรวมบทความวิจัยของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยเตหะราน วารสารเหล่านี้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่นักวิชาการไทยแม้จะเป็นวารสารด้านอิหร่านศึกษาที่มีบทความวิชาการน่าสนใจเนื่องจากบทความส่วนใหญ่เป็นภาษาฟาร์ซีทำให้ไม่เป็นที่แพร่หลายในหมู่นักวิชาการของไทย

ศูนย์วัฒนธรรมฯ ควรขยายบทบาทในการเป็นศูนย์กลางความรู้และเชื่อมโยงความรู้กับสถาบันการศึกษาต่างๆ ในอิหร่าน เช่นฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยชั้นนำในอิหร่านและสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนด้านอิหร่านศึกษาในประเทศต่างๆ ซึ่งนักวิจัยและผู้สนใจคนอื่นๆ จะสามารถเข้าไปใช้เพื่อค้นคว้าความรู้ได้หลากหลายด้าน นอกจากนี้ยังควรสนับสนุนให้มีการแปลบทความด้านอิหร่านศึกษาที่น่าสนใจเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทยให้มากขึ้น โดยอาศัยนักเรียนไทยในอิหร่านและนักวิชาการที่เชี่ยวชาญช่วยเหลือ โดยการจัดทำเป็นวารสารหรือรวมบทความวิชาการด้านอิหร่านศึกษาที่น่าสนใจ เผยแพร่ พร้อมกับสนับสนุนให้มีการแปลหรือเรียบเรียงตำราเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาเป็นภาษาไทยให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับการต่อยอดทางวิชาการต่อไปในอนาคต

4. ปัญหาความต่อเนื่องในการดำเนินการส่งเสริมความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยทั้งจากการดำเนินการของฝ่ายอิหร่านเอง และฝ่ายไทย ตัวอย่างเช่นการเรียนการสอนภาษาฟาร์ซีซึ่งได้เคยเปิดหลักสูตรไว้ในสถาบันการศึกษาหลายแห่งของประเทศไทยแต่ต้องหยุดชะงักไปเพราะมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมฯ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งผู้ดำเนินงานในระดับปฏิบัติการไม่สามารถดำเนินงานโครงการต่างๆ ต่อได้เนื่องจากปัญหาความไม่แน่ใจในนโยบายของผู้บริหารชุดใหม่ ดังนั้นการต่อยอดความรู้เกี่ยวกับวิชาภาษาฟาร์ซีจึงขาดหายไป

ในกรณีนี้ควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันของทั้งสองประเทศในการส่งเสริมความรู้ด้านต่างๆ ทั้งในระดับรัฐบาลและระดับสถาบันการศึกษา เนื่องจากการดำเนินงานในหลายส่วนยังมีอุปสรรคด้านนโยบาย ทุน และผู้ดำเนินการ เช่นการวางแผนงานวิจัยที่เป็นความร่วมมือระหว่างนักวิชาการทั้งสองประเทศซึ่งต้องอาศัยการผลักดันจากหน่วยงานระดับสูงพร้อมกับการสร้างนักวิชาการที่มีความรู้เพื่อนำไปสู่การขยายการศึกษาต่อไป

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นประเด็นปัญหาที่ทำให้ความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยยังก้าวหน้าไปไม่มากนัก อย่างไรก็ตามในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักวิชาการที่สนใจในการศึกษาและทำวิจัยด้าน

อิหร่านศึกษาและปรารภจะให้เกิดการพัฒนาความรู้ด้านนี้ในประเทศไทยให้กว้างขวางและลุ่มลึกจึงขอเสนอแนวทางในการสร้างงานวิจัย และขอเสนอตัวอย่างงานวิจัยตลอดจนประสบการณ์งานวิจัยบางเรื่องที่ได้ดำเนินการไปแล้วและอยู่ในระหว่างการดำเนินการเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยต่อไป

ตัวอย่างงานวิจัย

ตัวอย่างงานวิจัยเรื่องแรกได้แก่ “ขุนนางกรมท่าขวา การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435” งานวิจัยเรื่องนี้พัฒนามาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนคือ เรื่อง “บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)” ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2544 งานวิจัยได้ขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทชาวอิหร่านในสถาบันขุนนางของระบบราชการไทย โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของบุคลากรที่บริหารงานและความเคลื่อนไหวภายในกรมท่าขวาซึ่งเป็นหน่วยงานที่รวบรวมขุนนางตลอดจนผู้ชำนาญการชาวต่างชาติเอาไว้ในสังกัดเป็นจำนวนมาก³¹

ผลงานเรื่องนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยประเภทเดียวกันซึ่งมีผู้วิจัยมาก่อน กล่าวคือได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มขุนนางต่างชาติโดยเฉพาะกลุ่มขุนนางมุสลิมเชื้อสายอินโด-อิหร่าน (Indo-Iranian Muslims)³² ซึ่งบริหารราชการในหน่วยงานกรมท่าขวา ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการค้าและการติดต่อกับชาวต่างชาติในสังกัดกรมพระคลัง มีหน้าที่รับผิดชอบทางด้านการค้า การเดินเรือพาณิชย์ และการต่างประเทศ กรมท่าขวายังมีหน้าที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือการควบคุมประชาคมต่างชาติซึ่งประกอบไปด้วยพวกมุสลิม ฮินดู อาร์เมเนีย และพวก

---

³¹ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. *ขุนนางกรมท่าขวา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

³² มุสลิมเชื้อสายอินโด-อิหร่าน (Indo-Iranian Muslims) หมายถึงมุสลิมที่ประกอบไปด้วยชนเชื้อชาติอิหร่านหรือเปอร์เซีย อินเดีย และมุสลิมเลือดผสมระหว่างการสมรสของมุสลิมเชื้อสายอิหร่านกับอินเดียซึ่งตั้งถิ่นฐานในอินเดีย เนื่องจากอินเดียเป็นที่ตั้งชุมชนอพยพชาวอิหร่านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-17 ชาวอิหร่านและอินเดียมีความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชาวอิหร่านเข้าสู่รัฐต่างๆ ในอินเดีย เมืองท่าสำคัญในอินเดียจึงเป็นที่ตั้งชุมชนของมุสลิมชาวอิหร่านและเลือดผสม ภายหลังคนเหล่านี้ได้เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย ในเอกสารชาวตะวันตกมักเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “มัวร์” (Moors)

เข้ารีต ดังนั้นถึงแม้ขุนนางกรมท่าขวาส่วนใหญ่จะเป็นพวกมุสลิม แต่ยังมีขุนนางและผู้ชำนาญการ ชาวต่างชาติกลุ่มอื่นๆ ที่รับราชการในหน่วยงานนี้เช่นชาวโปรตุเกส ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู และชาวอาร์เมเนีย เป็นต้น ขุนนางชาวต่างชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่คือกลุ่มที่มาจากฝั่งตะวันตกของสยาม หรือเกี่ยวข้องกับชาวตะวันตกได้แก่กลุ่มพวกเข้ารีตที่นับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนี้กรมท่าขวายัง ติดต่อกำขายอยู่กับมุสลิมจากรัฐมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ มลายู จาม และรัฐหมูเกาะ อินโดนีเซีย โดยมีขุนนางมุสลิมที่ปรากฏราชทินนามว่า “จุฬาราชมนตรี” (เอกสารเก่าเขียนว่าจุฬาราชมนตรี) ดำรงตำแหน่งเจ้ากรม งานวิจัยนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น บทนำ เนื้อเรื่องในบทที่ 1-4 และบทสรุป

บทนำเป็นการอธิบายถึงแนวคิด ระเบียบและขั้นตอนกระบวนการในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ สำนวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับระบบขุนนางที่มีมาแต่เดิมรวมทั้งข้อจำกัดและกรอบ ความคิดต่างๆ จากการศึกษางานวิจัยที่มีมาก่อนหน้าพบว่าการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของ หน่วยงาน และขุนนางในระบบราชการสยามเน้นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ของระบบราชการ ภายใต้อกรอบโครงสร้างซึ่งกำหนดอยู่ในพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือนของกฎหมายตราสามดวง โดยกรอบดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ในการศึกษายบทบาทขุนนางกรมท่าขวาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มี กิจกรรมอันหลากหลายและปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยทั้งภายนอกและภายในประเทศ จากนั้นผู้วิจัยได้ เสนอกรอบความคิดอีกแบบหนึ่งคือ “การศึกษายบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน และบุคลากรในกรมท่า ขวาโดยพิจารณาจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการการค้าต่างประเทศและการติดต่อกับชาวต่างชาติ ซึ่งเกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา” ซึ่งเป็นกรอบที่มีความยืดหยุ่นและทำให้เห็นถึงพลวัตอันเกิดขึ้นใน หน่วยงานนี้ จุดเด่นอีกส่วนหนึ่งคือการวิพากษ์เอกสารและหลักฐานประเภทต่างๆที่ใช้ในการวิจัยซึ่ง ทำให้เห็นถึงบริบทและกรอบความคิดในการบันทึกหรือสร้างหลักฐานดังกล่าวซึ่งจะมีผลต่อการ พิจารณาเพื่อนำไปใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วย

บทที่ 1 การค้าและการติดต่อกับชาวต่างชาติจากฝั่งตะวันตกของสยามระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21-22 ในบทนี้ผู้วิจัยอธิบายและวิเคราะห์ถึงลักษณะของการค้าในเขตฝั่งตะวันตกของสยามคือการค้า ในเขตมหาสมุทรอินเดียซึ่งประกอบไปด้วยสินค้าและตลาดการค้า ลักษณะการค้าประเภทต่างๆได้แก่ การค้าแร่ การค้าเอกชน การค้าของกษัตริย์และการค้าแบบบริษัท จากนั้นจึงอธิบายถึงความสัมพันธ์ ระหว่างการค้าฝั่งตะวันตกและตะวันออกของสยามเพื่อชี้ให้เห็นลักษณะการค้าเนินการที่ต่างกันแต่ สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยมีกลุ่มชาวต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยแจกแจงวิเคราะห์เป็นกลุ่มๆ

ได้แก่ มุสลิมกลุ่มต่างๆ ชาวตะวันตก และชาวต่างชาติอื่นๆ เช่นพวกฮินดู อาร์เมเนีย และพวกเข้ารีต ในบทนี้เป็นการปูพื้นเกี่ยวกับสภาพของการค้าของไทยช่วงที่ได้เปิดประตูการค้านานาชาติอย่างเต็มตัวจนทำให้การค้ากลายเป็นพระราชกิจสำคัญของกษัตริย์ ขุนนางและขยายไปยังคนหลายหมู่เหล่านอกจากนี้ยังแสดงถึงการเข้ามาของชาวต่างชาติกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะมุสลิมเชื้อสายอินโด-อิหร่าน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยต้องการอธิบายถึงบทบาทของคนกลุ่มนี้เป็นพิเศษ

บทที่ 2 ขุนนางกรมท่าขวา ในบทนี้ผู้วิจัยอธิบายถึงหน่วยงานกรมท่าขวาอย่างละเอียดตั้งแต่การบริหารงานและความเกี่ยวข้องของกรมท่าขวากับหน่วยงานอื่นๆ ในระบบราชการสยาม การก่อตั้งและกำเนิดหน่วยงาน ขุนนางตำแหน่งต่างๆรวมทั้งที่มาของราชทินนามขุนนางในกรมซึ่งส่วนใหญ่ได้รากศัพท์มาจากภาษาอาหรับ หรือภาษาเปอร์เซีย การจำแนกกลุ่มขุนนางเป็น 2 พวกคือขุนนางกลุ่มบริหารงานและฝ่ายชำนาญการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริหารจะผูกขาดอยู่ในขุนนางสายตระกูลเฉกอะหมัดชาวอิหร่าน จากนั้นเป็นการอธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาซึ่งประกอบไปด้วยการค้าและการควบคุมหรือติดต่อกับชาวต่างชาติ จุดเด่นในบทนี้คือการอธิบายถึงกระบวนการในการควบคุมชาวต่างชาติกลุ่มต่างๆของราชสำนักสยามผ่านทางขุนนางในกรมท่าขวา ซึ่งการควบคุมชาวต่างชาติมีลักษณะคล้ายกับระบบไพร่ของสยามแต่ปรับไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละชนชาติที่ตั้งถิ่นฐานในสยาม

บทที่ 3 ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา (พ.ศ. 2153-2310) ผู้วิจัยอธิบายและวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาตั้งแต่การเริ่มต้นการเข้ามามีบทบาทในราชสำนักสยามของขุนนางมุสลิมอินโด-อิหร่านรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม การมีส่วนร่วมในความเคลื่อนไหวทางการเมืองจนมีบทบาทสูงทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจในสมัยราชวงศ์ปราสาททอง ความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างอยุธยา อิหร่าน อาณาจักรมุสลิมต่างๆ เช่นกอลกอนดาในเอเชียใต้ รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงซ้อนหลายเส้าระหว่างชาวต่างชาติกลุ่มต่างๆในระบบการค้าของอยุธยา งานวิจัยนี้ได้เปิดให้เห็นถึงโลกแห่งการค้าของอยุธยาที่มีความหลากหลาย ซับซ้อนและปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยต่างๆ สลับกับการเสนอภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในที่มีมุสลิมกลุ่มอินโด-อิหร่านและชาวต่างชาติกลุ่มต่างๆเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จุดเน้นที่น่าสนใจในบทนี้คือการอธิบายถึงกระบวนการในการจัดการหรือบริหารพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อยุธยาโดยอาศัยชาวต่างชาติกลุ่มต่างๆเป็นกลไกสำคัญเช่นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่ทรงอาศัยกำลังของชาวอิหร่าน อินเดีย และมุสลิมในการยึดอำนาจ หรือการใช้กองทัพฝรั่งเศสในการคานอำนาจกับกำลังของขุนนาง

ท้องถิ่น ตลอดจนการใช้กลุ่มขุนนางกรมท่าขวาซึ่งนับถือนิกายชีอะฮ์ที่เป็นมุสลิมส่วนน้อยเพื่อคุมมุสลิมกลุ่มจาม-มลายู ซึ่งเป็นมุสลิมกลุ่มใหญ่ในอยุธยาอันเป็นพระบรมราโชบายของพระมหากษัตริย์ในสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง

บทที่ 4 ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2311-2435) ในบทนี้เป็นการอธิบายและวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานและขุนนางกรมท่าขวาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ การเปลี่ยนแปลงทางการค้าและอิทธิพลตะวันตกคือจักรวรรดิอังกฤษในปลายรัชกาลที่ 3 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในกรมท่าขวา โดยเฉพาะบทบาททางการค้าต่างประเทศ นอกจากนี้การกำหนดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตซึ่งทำให้คนในบังคับต่างชาติ (subjects) โดยเฉพาะพวกที่เป็นมุสลิมจากอาณานิคมของอังกฤษในอินเดียและมลายูหรือมุสลิมจากอาณานิคมของฮอลันดาในอินโดนีเซียต่างก็กลายเป็นผู้มีอิทธิพลในสังคมเมืองของสยาม และกลายเป็นผู้มีบทบาทในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางความคิดมาสู่มุสลิมชาวสยาม คนเหล่านี้ไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายหรือการควบคุมของระบบราชการสยามและได้กลายเป็นผู้ส่งเสริมให้มุสลิมท้องถิ่นเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงต่างๆจากราชสำนักอันเป็นการแสดงถึงกระบวนการรัตนโกสินทร์และอิทธิพลของขุนนางกรมท่าขวาในการควบคุมมุสลิมในสยามด้วย งานวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมและการหมดบทบาทของกรมท่าขวาซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2435 ในรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้งานวิจัยยังอธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการควบคุมมุสลิมส่วนกลางในสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ของขุนนางกรมท่าขวากับราชสำนักในรัชกาลที่ 1-5 รวมทั้งความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชั้นนำกับขุนนางกรมท่าขวาผ่านความเป็นเครือญาติและกลุ่มผลประโยชน์

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชาวต่างชาติโดยเฉพาะมุสลิมกลุ่มต่างๆ มีการใช้เอกสารที่หลากหลายทั้งเอกสารต่างชาติ เอกสารส่วนบุคคล การสัมภาษณ์ หลักฐานที่มีใช้หลายลักษณะ มีกระบวนการนำเสนอที่เป็นขั้นตอนและการอธิบายวิเคราะห์ที่เป็นประเด็นก่อนข้างชัดเจนต่อเนื่องทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจประเด็นอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ยังขาดการศึกษาเอกสารของอิหร่านซึ่งผู้วิจัยเองพบในภายหลังจากที่งานวิจัยนี้ตีพิมพ์ไปแล้ว เอกสารเหล่านั้นยังมีอยู่อีกไม่น้อยซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุและห้องสมุดในประเทศอิหร่าน หากมีการศึกษาค้นคว้าจะทำ

ให้เห็นภาพความสัมพันธ์ที่ชัดเจนและสามารถตอบประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนบางประเด็นเช่น บทบาทของชาวอิหร่านในทางการเมืองหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ รวมทั้งบทบาทของชาวอิหร่านและมุสลิมก่อนสมัยของเจกอะหมัดที่ยังคลุมเครือและยังไม่มียานวิจัยที่สามารถให้ภาพได้อย่างชัดเจนนัก อย่างไรก็ตามงานวิจัยเรื่องนี้ก็นับเป็นก้าวสำคัญในการเปิดประเด็นการศึกษาบทบาทของขุนนางต่างชาติในฐานะที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่ขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ไทย รวมทั้งการขยายงานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวอิหร่าน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ

ตัวอย่างงานวิจัยเรื่องที่สองคือเรื่อง “กุหลาบเปอร์เซียในราชอุทยานกรุงสยาม: วัฒนธรรมอินโด-อิหร่านในศิลปกรรมไทย” เป็นบทความวิจัยในการสัมมนาวิชาการเรื่อง “ความก้าวหน้าและกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา” จัดโดยสมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร วันที่ 12-13 มีนาคม 2548 ต่อมาได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ใน “ศิลปวัฒนธรรม” ปีที่ 26 ฉบับที่ 11 กันยายน 2548 งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการนำความรู้ในสหสาขาเข้ามาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเปอร์เซียผ่านงานวิจิตรศิลป์และประณีตศิลป์ของทั้งสองวัฒนธรรม โดยอธิบายถึงรูปแบบที่คล้ายกันขององค์ประกอบบริบท และเทคนิคการสร้างสรรคผลงานทางศิลปะ มีการนำหลักฐานประวัติศาสตร์ลายลักษณ์มาใช้ช่วยสนับสนุนทำให้งานวิจัยมีความหลากหลายและเสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมเปอร์เซียที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรมของไทยนอกเหนือไปจากวัฒนธรรมอินเดีย จีน และวัฒนธรรมของชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

งานวิจัยทั้งสองเรื่องเป็นตัวอย่างความรู้ที่สอดคล้องกันทั้งด้านอิหร่านศึกษาและไทยคดีศึกษาที่เป็นตัวแบบซึ่งมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเป็นงานวิจัยที่นักวิชาการของไทยสามารถต่อยอดเป็นงานวิจัยเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้นักวิจัยดังกล่าวยังสะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนางานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยด้วย

หัวข้อที่น่าสนใจและแนวทางการวิจัยเกี่ยวกับอิหร่านศึกษาในประเทศไทย

ประเด็นความรู้และงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาจะพัฒนาต่อไปได้หากมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังจากผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ในที่นี้จะขอเสนอแนะหัวข้อที่น่าสนใจซึ่งจะสามารถพัฒนาสร้างเป็นงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยต่อไปได้

1. งานวิจัยด้านความสัมพันธ์ประเภทต่างๆ เป็นกลุ่มงานวิจัยที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเป็นโครงการวิจัยขนาดใหญ่ ทั้งยังสามารถดำเนินการร่วมกันระหว่างนักวิชาการของทั้งสองประเทศ จากการที่ผู้เขียนมีโอกาสเดินทางไปทัศนศึกษา อบรม บรรยาย รวมทั้งเจรจาความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาหลายแห่งในประเทศอิหร่านพบว่ายังมีแหล่งข้อมูลที่สามารถศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านได้อีกในหลากหลายมิติ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับอิหร่านในสมัยราชวงศ์ซาฟาวิ ซึ่งจากการสำรวจในเมืองต้นพบว่าเอกสารเกี่ยวกับราชวงศ์นี้ยังมีอยู่อีกมากและสามารถใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เปรียบเทียบได้เพราะราชวงศ์นี้เคยติดต่อสัมพันธ์กับราชสำนักอยุธยามาก่อน หรือการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างอิหร่านกับไทยที่น่าจะศึกษาวิจัยให้ลุ่มลึกต่อไปเช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้บางอย่างจากอิหร่านสู่สังคมไทยในสมัยอยุธยา ดังตัวอย่างระบบการสร้างสะพาน การจัดสวน ระบบน้ำ เป็นต้น ตัวอย่างการศึกษาถึงทัศนคติของชาวอิหร่านที่มีต่อสินค้าไทย เพราะจากประสบการณ์พบว่าสินค้าไทยได้รับความนิยมมากในประเทศอิหร่าน และชาวอิหร่านก็เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปีความรู้เหล่านี้จะช่วยให้สามารถเข้าใจกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่างๆระหว่างสองวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถพัฒนาเป็นงานวิจัยประยุกต์ได้อีกด้วย

2. งานวิจัยประเภทการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีประเด็นร่วมหรือเป็นประเด็นที่จะใช้เป็นตัวแบบเปรียบเทียบระหว่างไทยกับอิหร่าน เช่น การศึกษากรณีเปรียบเทียบกรณีเหตุการณ์ฮอลันดาส่งเรือรบเข้ามาปิดปากอ่าวเปอร์เซียในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ในรัชสมัยชาห์สุลัยมานของอิหร่านกับกรณีการปิดปากอ่าวสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน หรือกรณีการดำเนินนโยบายของอิหร่านต่อการขยาย

บทบาทและอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในสมัยราชวงศ์คอญูร์ (Qajar)³³ ซึ่งสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีการดำเนินนโยบายของสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เพื่อต้านทานการคุกคามของอังกฤษและฝรั่งเศสในช่วงสมัยอาณานิคม งานวิจัยประเภทนี้อาจช่วยให้สามารถมองเห็นกระบวนการที่เหมือนหรือแตกต่างกันในการดำเนินการต่างๆ กรณีที่เกิดกับสองชาติ แม้จะไม่เกี่ยวข้องกันแต่สามารถสร้างงานวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกันได้ การศึกษาประเด็นเชิงเปรียบเทียบนี้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ ความผิดพลาด หรือความสำเร็จ ในการจัดการ อันจะมีส่วนในการนำมาใช้เพื่อดำเนินนโยบายต่างๆ ได้ เช่นการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายชนกลุ่มน้อยในอิหร่าน เพราะอิหร่านเป็นประเทศหนึ่งที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่หลากหลายเผ่าพันธุ์ ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับนโยบายชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย หรือเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แก่กันได้อีกด้วย

งานวิจัยทั้งสองกลุ่มนี้เป็นตัวอย่างที่นักวิจัยของไทยสามารถพัฒนาต่อไปเพื่อสร้างงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษาในช่วงระยะเวลาอันใกล้นี้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยด้านอิหร่านศึกษายังสามารถพัฒนาแตกแขนงออกไปได้อีกมากมายและหลากหลายสาขามากกว่าสองกลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ขึ้นกับความรู้ความชำนาญและความสนใจของผู้วิจัย ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ เช่นแหล่งข้อมูล ทุนวิจัย บุคลากรผู้ร่วมวิจัย นโยบายการส่งเสริมการวิจัยของไทยและอิหร่าน ไปจนถึงสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ อิหร่านเป็นประเทศที่รุ่มรวยด้วยทรัพยากรทางการศึกษา และยังรอคอยให้นักวิชาการชาวไทยแสวงหาโอกาสขยายพรมแดนความรู้ออกไปสู่แผ่นดินที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและมากอารยธรรมแห่งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าความรู้ด้านอิหร่านศึกษาในประเทศไทยจะพัฒนาก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นและสามารถสร้างนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญในสาขา อันเป็นการขยายพรมแดนแห่งภูมิปัญญาของทั้งสองประเทศสืบต่อไป

บรรณานุกรม

กิติมา อมรทัต. ผู้แปล. *ซิลปะเปอร์เซีย*. กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2547.

ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ระหว่างอิหร่านและประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ :

---

³³ ราชวงศ์คอญูร์ (Qajar) เป็นราชวงศ์ที่ปกครองอิหร่านระหว่าง พ.ศ. 2340-2468 (ค.ศ. 1797-1925)

- ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพฯ, 2544.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. *ขุนนางกรมท่าขวา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ .กุหลาบเปอร์เซียในราชอาณาจักรสยาม : ระบุรอยวัฒนธรรมอินโด-อิหร่านใน
ศิลปกรรมไทย. *ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 26 ฉบับที่ 11 กันยายน 2548* :78-99.
- ซ่มซุดดีน มุฮัมหมัด ฮาฟิซ. *ดีวานฮาฟิซ*. แปลโดย ไรน่าน อรุณรังษี .กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2545.
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. *ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย และตำราภาษัตริย์
สุดท้ายมาน (ฉบับย่อ)*. พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์, 2517.
- ตะกี พูรอนอมคอรียอน. *แบบเรียนเบื้องต้นภาษาเปอร์เซียสำหรับชาวต่างประเทศ*. แปลโดย
ปริญญา ฟินดี .กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2545.
- นิทานอิหร่านราชธรรม เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา, 2506.
- พลับพลึง คงชนะ, จินดา จำเริญ และสาธิต ทิมวัฒนธรรม .บรรณาธิการ. *อิหร่าน ภูมิทัศน์ ประชาชน
และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : พลอยพิมพ์, 2544.
- มุสลิมซุดดีน อะบูมุฮัมหมัด อับดุลลอฮ. *ปัญญาชะอดี*. แปลโดย กิตติมา อมรทัต, ไรน่าน อรุณรังษี และ
จรัญ มะลูลีม .กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2545.
- เมอลานา ญะลาลุดดีน มุฮัมหมัด รุมิ. *มัสนาวิ*. แปลโดย ไรน่าน อรุณรังษี .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
กัรบลา. 2545.
- ไรน่าน อรุณรังษี. *อิหร่านผู้อารยธรรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐ
อิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพฯ, 2544.
- โอมาร์ คัยยัม. *รูไบยัต*. แปลและเรียบเรียงโดย ไรน่าน อรุณรังษี .กรุงเทพฯ ฯ : มุสลิมนิวส์, 2546 .
- Elraj Afshear and Kambiz Eslami. *Iran & Iranian Studies*. Zagros, 1998